

Genrebegreppet

– en forskningsöversikt

Per Ledin

Rapport nr 2

Förord

Den här uppsatsen ger en översikt över olika genreteorier, en översikt som ska kunna användas inom projektet Svensk sakprosa. Uppsatsen bygger på ett kapitel ur min avhandling *Arbetarnes är denna tidning* (1995), närmare bestämt kapitel 2, "Genreteori". Avhandlingskapitlet har reviderats och kompletterats och anpassats till projektets frågeställningar. Bland annat har synpunkter som kom fram på ett projektseminarium där uppsatsen diskuterades inarbetats.

Stockholm i mars 1996

Per Ledin

Innehåll

Inledning	4
Litteraturvetenskapliga perspektiv	5
Perspektiv inom filmvetenskap och masskommunikationsforskning	7
Språkvetenskap	9
Försök till avgränsning av genrebegreppet	26
Slutsatser för projektet	31
Litteratur	35

Inledning

Genre är idag något av ett modebegrepp. Det har under de senaste decennierna uppstått en livaktig diskussion kring genrebegreppet inom en rad discipliner.

För en språkvetare (som jag är) kan moderna genre teorier vara tilltalande på så sätt att de lyfter fram det sociala momentet i texter. Det ökande intresset för genre inom språkvetenskapen ser jag som en del av det som brukar kallas "the social turn of linguistics". Genrebegreppet är en möjlig förmedlande länk mellan textuella och sociala förhållanden. Genreanalyser tenderar också att fokusera texthelheter snarare än enskilda språkliga drag. Genreintresset har fört med sig att texten (och inte meningen eller satsen) blivit ett centralt analysobjekt.

Det finns skäl att närmare fundera på genrebegreppet, inte minst som det, liksom många modebegrepp, är diffust – det finns en rad överlappande och konkurrerande genre teorier. Denna uppsats har det allmänna syftet att ge en översikt över olika genre teorier. Översikten har inga anspråk på att vara heltäckande (se Swales 1990 för en god översikt ur ett språkvetenskapligt perspektiv och Hauptmeier 1987 för en god översikt ur ett litteraturvetenskapligt perspektiv). Jag koncentrerar mig på språkvetenskapliga teorier men berör inledningsvis även genreperspektiv inom andra discipliner. Forskningsöversikten utgår från skriftliga genrer och texter. Jag tar inte ställning till i vilken mån resonemangen kan överföras på talade texter.

Ett mer specifikt syfte är att knyta forskningsöversikten till projektet Svensk sakprosa. Projektet syftar till att skriva den svenska sakprosans historia från 1750 fram till våra dagar. Det ska hållas samman av en gemensam teoriram och genrebegreppet skulle kunna ingå i den ramen. Som påpekas i den första projektrapporten är dock "genrebegreppet i sig självt diffust och glider samman med andra begrepp som diskurs och texttyp" (Svensson m.fl. 1996:30). Förhoppningsvis kan uppsatsen bidra till att göra genrebegreppet något mindre diffust. Jag kommer också att diskutera frågan om och i så fall hur genrebegreppet är relevant för projektet. Detta behandlas i det avslutande avsnittet.

Litteraturvetenskapliga perspektiv

Det är inom litteraturvetenskapen som genrebegreppet traditionellt har sin hemvist. Där har genrer förståtts som ett givet, statiskt system som bygger på tre grundformer eller grundgenrer, lyrik, dramatik och epik (jfr Ryan 1981, Hauptmeier 1987, Todorov 1990). Grundformerna ses som naturgivna och därmed ahistoriska. Historiska genrer används sedan för att klassificera texter utifrån deras gemensamma språkliga drag. Både grundformerna och de historiska genrererna utmärks alltså av givna egenskaper. Exempel på lyriska genrer är ballad och sonett, exempel på dramatiska genrer är komedi och tragedi, exempel på episka genrer är roman och novell. Målet med genreanalyserna blir att klassificera och gruppera texter, i synnerhet texter från svunna tider.

Denna genresyn har ifrågasatts av många (jfr Schmidt 1987). Den statiska genresynen har allt mer övergetts, och man framhåller att genre är en kulturbunden och föränderlig institution. Denna relativisering av genrebegreppet uttrycks elegant av Todorov:

To persist in paying attention to genres may seem to be in vain if not anachronistic pastime today. We all know that genres used to exist: in the good old days of classicism there were ballads, odes, sonnets, tragedies, and comedies; but do these exist today? (1990:13)

Svaret på Todorovs fråga är förstås att genrer existerar. Och en återkommande tanke är att de existerar som institutioner. T.ex. menar Wellek & Warren att genre är ”en institution som kyrkan, universitetet eller staten” (1967:216). Tanken utvecklas av Todorov:

In a given society, the recurrence of certain discursive properties is institutionalized, and individual texts are produced and perceived in relation to the norm constituted by the codification [...] It is because genres exist as an institution that they function as ”horizons of expectation” for readers and as ”models of writing” for authors (1990:17f)

Som alla andra institutioner är genrer kulturbundna och föränderliga. I en given epok finns ett visst genresystem som står i relation till den dominerande ideologin. Todorov menar att ”genres bring to light the constitutive features of the society to which they belong” (1990:19).

Av citaten framgår att Todorov tänker sig att genrer fungerar som något slags tankemönster: de utgör ”skrivmodeller” och ”tolkningshori-

sonter”. Skriv- och lässtrategierna är relaterade till språkliga drag. Todorov exemplifierar med en icke-litterär genre, vetenskapliga texter. En vetenskaplig text ”excludes as a matter of principle any reference to the first and second persons of the verb, along with the use of tenses other than the present” (1990:10).

Här tycks mig både Todorovs genreavgränsning och språkliga karakteristik tveksam. Vetenskapen rymmer mer än en genre. Tempusväxlingar har viktiga funktioner i vetenskapliga genrer, och första och andra persons pronomen är inte otänkbara. Todorov tycks inte göra någon tydlig skillnad på konvention och kommunikation. Genrekonventionerna består av en uppsättning språkliga drag som språkbrukarna självklart använder i alla genretexter. Med en sådan genresyn blir det svårt att förklara att genretexter förändras över tid.

Ett annat genreteoretiskt problem är att det alltid går att hitta någon språklig egenskap som är gemensam för två texter, vilket gör att texterna skulle kunna föras till samma genre. Här har Todorov en lösning. Han framhåller att genre bara ska användas om de klasser av texter som historiskt sett har uppfattats så. Med andra ord får genrebeteckningarna avgöra vilka genrer som finns (1990:17). En genre är helt enkelt det som samhällsmedlemmarna anser vara en genre.

Perspektiv inom filmvetenskap och masskommunikationsforskning

Neale är filmvetare och intresserar sig för genre i ett historiskt perspektiv. Enligt Neale är bristen i de flesta genreanalyser att

they tend to stress the repetitive, 'stereotypical' aspects of genres, setting aside the differences within and between them in order to provide themselves with a stable corpus, and in order to substantiate their underlying premise: that the reasons for the popularity and longevity of genres are relatively uniform, as are [...] the genres themselves, the meanings they convey, and the culture (or ideology) that underpins them. While it may be the case that repetition is important, it is also the case [...] that variation and change are crucial. (1980:65)

Neale står för en mer dynamisk genresyn än Todorov: genrer präglas inte bara av repetition, utan minst lika mycket av variation och förändring. Genrer består av förväntningssystem som gör att olika element i filmer blir meningsfulla och begripliga för publiken. För att komma åt vilka förväntningssystem som publiken aktiverar är det nödvändigt att utgå från filmindustrins och massmedias genrebeteckningar. Neale menar att beteckningarna erbjuder "virtually the only available evidence for a historical study of the array of genres in circulation, or of the ways in which individual films have been generically perceived at any point in time" (1980:52).

Neale urskiljer sedan tre huvudsätt att förstå genrehistoria. Det första synsättet bygger på växtmetaforer; där antar man att genrer växer fram, får en blomstring och sedan vissnar. I det andra synsättet utvecklas genrer mot en stel formalism. Neales huvudkritik mot de här synsätten är att de ser genrer som isolerade företeelser, som utvecklas helt mekaniskt utan kontakt med det omgivande samhället. Det mest fruktbara synsättet finner han hos de ryska formalisterna, som bland annat utvecklat en teori om dominanten. I en viss genre eller för den delen ett visst genresystem dominerar vissa element. Detektivgenren kan t.ex. tänkas utmärkas av "suspense, narrative digression and hermeneutic delay" (1980:66). Neale understryker samtidigt att de dominerande elementen inte behöver vara exklusiva element, som bara förekommer i en viss genre. Elementen kan tvärtom finnas i alla genrer i ett visst genresystem. Poängen är att ele-

menten har en övergripande, organiserande uppgift i den genre där de är dominerande.

Inom masskommunikationsforskningen har Palmer (1990) diskuterat genre. Palmer sammanfattar genredebatten i ett antal frågor. Den första frågan rör huruvida det alltid är möjligt att kategorisera en text i en bestämd genre. Palmer svarar nej, och ger övertygande exempel på hur en och samma text kan klassificeras i flera genrer. Den andra frågan är besläktad med den första: Vilken nivå eller dimension i texten är det som gör att den upplevs och kategoriseras som tillhörig en genre snarare än en annan? Palmer utgår här från det traditionella litteraturvetenskapliga synsättet att en genre konstitueras av givna egenskaper. Med hänvisning till Platon diskuterar han om genrer kan definieras pragmatiskt efter "udsigelsesmæssige eller illokutionære træk" eller innehållsligt efter tematiska förhållanden (1990:8). Han noterar att de definitioner som följer kan bli godtyckliga samtidigt som t.ex. innehållsliga aspekter som kan vara viktiga försvinner vid en pragmatisk definition. Slutsatsen blir därför att "genre altid er en funktion af flere, samtidige tekstdimensioner" (1990:11).

Den tredje frågan lyder: Följer genretillhörighet av inneboende drag i texter eller är det något som snarare tillskrivs texter? Här diskuterar Palmer genre som förväntningshorisonter, som sätt att uppfatta och kategorisera den sociala verkligheten. Han menar att genre till största delen definieras av faktorer som ligger utanför texten.

Palmer sammanfattar sin artikel så:

Genre er ikke en statisk kategori, men en dynamisk social proces, der direkte påvirker læserens eller seerens opfattelse af en tekst. Genre refererer til flere samtidige dimensioner i og uden for teksten, og begrebet kan derfor ikke defineres entydigt. Alligevel er det et uundværligt analytisk redskab til at forstå, hvordan vi alle sammen opfatter tekster. (1990:16)

Båda forskarna tar alltså avstånd från traditionella genreanalyser, där genre används för att klassificera texter utifrån på förhand givna drag. De betonar att genrer är dynamiska. Neale visar att en och samma film kan "läsas" olika beroende på vilken genretillhörighet den tillskrivs, och Palmer gör klart att en text kan tillhöra flera genrer samtidigt.

Språkvetenskap

I den internationella språkvetenskapliga forskningen är genre idag ett både centralt och omstritt begrepp. Jag kommer att behandla genrebegreppet inom några språkvetenskapliga teoribildningar, framför allt den amerikanska retorikforskningen och den kritiska diskursanalysen.

Nu finns det ju också andra begrepp som tar sikte på språklig variation och språkliga konventioner, t.ex. texttyp, register och diskurs. För att bättre belysa genrebegreppet kommer jag även att beröra dessa begrepp, inte minst i ett avsnitt om Hallidays sociosemiotiska teori.

Avsnittet inleds med en distinktion mellan genre och texttyp, varefter genrebegreppets ställning inom svensk språkvetenskap behandlas.

Genre och texttyp

En viktig distinktion är den mellan genrer och texttyper. Den kan beskrivas som en skillnad mellan sociokulturella och språkligt-universella kategorier eller en skillnad mellan språkbrukarnas klassificeringar och vetenskapliga klassificeringar. Att genrer är något som språkbrukarna faktiskt använder understryks av t.ex. Söderberg (1994:143), som framhåller att genreklassificeringar ”i hög grad baseras på prototypuppfattningar vad beträffar referenten” medan texttyper urskiljs ”genom definitionsmässiga egenskaper”. Med texttyp förknippas en ”vetenskaplig kategorisering, baserad på analytiska modeller av t.ex. litterärt eller textlingvistiskt slag”. Det mest kända texttypologierna inom textlingvistiken har föreslagits av Werlich (1976) och Longacre (1983). Werlich räknar med fem texttyper: *descriptive*, *narrative*, *expository*, *argumentative* och *instructive*, och Longacre med fyra: *narrative*, *procedural*, *behavioural* och *expository*.

En texttyp definieras av språkinterna funktioner i texten, ofta dess semantiskt-funktionella uppbyggnad på en abstrakt nivå. Longacre använder två parametrar för att etablera sina texttyper, agentorientering (*agent orientation*) och sammanhållen tidsföljd (*contingent temporal succession*). När parametrarna korsas uppstår t.ex. den berättande (narrativa) texttypen med särdragen +agentorientering och +sammanhållen tidsföljd. Dvs. en berättelse har en huvudperson och ett kronologiskt

förlopp. Detta ser Longacre som en djupstruktur som kodas i vissa språkliga kategorier, som första och tredje personens pronomen och dynamiska verb.

Longacres djupstrukturer kallas ibland för genrer (jfr Smith 1985). Detta menar jag vara olyckligt. En textklassificering efter definitionsmässiga språkinterna funktioner bör hållas isär från en genreklassificering, som har en sociokulturell grund. En genreklassificering utgår bl.a. från texters sociala funktioner i olika sammanhang. Det är t.ex. uppenbart att den berättande texttypen kan användas för skilda sociala funktioner, för att argumentera, underhålla, informera etc.

Det är också uppenbart att en text i en viss genre kan innehålla en eller flera texttyper och att olika genrer kan innehålla samma texttyp. Ser vi på journalistiska genrer är det tänkbart att t.ex. den deskriptiva texttypen i olika utsträckning förekommer i alla genrer. Man kan också relatera genrer till vilken texttyp som dominerar. En nyhet är då typiskt narrativ medan genrerna ledare, insändare och debattartikel typiskt är argumentativa.

Svensk språkvetenskap

Inom svensk språkvetenskap har genrer diskuterats ganska lite. Genre nämns t.ex. inte i den modell för språk- och samhällsutveckling som föreslagits av Teleman (1985). I modellen ses kommunikationsmönster som den felande och förmedlande länken mellan språk och samhälle. Det innebär enkelt uttryckt att det avgörande för språkutvecklingen är vem som har möjlighet att tala med vem och hur. Detta förefaller mig vara ett rimligt antagande, men det är fullt möjligt att se en genre just som ett kommunikationsmönster.

I den mån genrer används vetenskapligt fungerar de som förklaringshypoteser för språkvariation. I de grammatiska stilanalyser som dominerat svensk textforskning används genre som en oberoende variabel som antas orsaka språklig variation (jfr t.ex. Westman 1974, Strand 1984, Svensson 1993). Utgångspunkten för de grammatiska stilanalyserna är en given uppsättning grammatiska variabler, vilkas frekvenser beräknas i en stor korpus. Korpusen etableras huvudsakligen intuitivt, utan någon genreteori. Genre används dock för att förklara resultaten. T.ex. kan skillnader i ordklassfrekvenser förklaras med att genren varierar, så att t.ex. nyheter har en lägre substantivandel än samhällsinformerande broschyrer. Någon djupare förklaring eller tolkning av den språkliga variationen är

dock svår att nå i den här traditionen, bland annat eftersom genrebegreppet inte diskuteras eller problematiseras.

En likartad användning av genre finns i det stora fackspråksprojekt som letts av Gunnarsson och som utgår från en allmän distinktion mellan vetenskap och populärvetenskap (se t.ex. Melander 1991 och Gunnarsson 1994 för resultat från projektet). Projektet är till stor del inriktat på att utveckla modeller för olika typer av kognitiva textanalyser, men Gunnarsson diskuterar vid några tillfällen genre (1987:84f, 1989:10f). Även Jörgensen (1984) har kort kommenterat genre, som han framhåller som ett viktigt begrepp vid studier av språkutveckling.

Går vi till den kvalitativa stilistiken finns enstaka uttalanden om genre. Askeberg tar fasta på genrebegreppets normativa karaktär och påpekar att en viktig forskningsuppgift måste vara att klargöra den ”viktiga roll, som mönstertyper, genrer och rena klichéer spelar inom alla språksituationer” (1963:80). En liknande genresyn finns i Cassirers stillärobok, där t.ex. de stildrag som anses utmärka sportartiklar listas, såsom termer, smeknamn, förkortningar, krigsmetaforer och känsloladdade ord (1986:29). Teleman och Wieselgren vill inte använda genrebegreppet. De konstaterar bara att det varken finns ”tre eller fem eller tjugo stilarter utan snarare lika många stilar som det finns språksituationer” (1970:35).

Sammantaget tycks den kvalitativa stilistiken utgå en normativ och ganska snävt språklig syn på genre. En genre eller en stilart antas konstitueras av en given uppsättning språkdrag som hör ihop med en viss språksituation. Ett problem med en sådan syn blir att vissa genretexter kan sakna så gott som alla de språkdrag som från början skulle konstituera genren. Då blir det omöjligt att på språkliga grunder diskriminera mellan texter från skilda genrer.

En utförligare behandling av genrebegreppet, liksom av texttypologier, finns i Hellspong & Ledin (1997). Utifrån frågan hur brukstexter kan delas in i olika kategorier görs en principiell skillnad mellan renodlade texttypologier och genreindelningar. En texttypologisk beskrivning bygger på definitionsmässiga egenskaper, den är baserad på ett antal givna kriterier. Kriterierna kan vara utomspråkliga, såsom medium, funktion, författare, publik etc., eller inomspråkliga. Utifrån inomspråkliga kriterier etableras fyra språkliga texttyper, nämligen berättande, beskrivande, argumenterande och utredande framställning.

En texttypologi ses som en utpräglat teoretisk konstruktion. I en texttypologi uppstår textsorterna som en konsekvens av att vissa klassificeringsprinciper renodlas. Detta kontrasteras mot en genreindelning,

som utgår från de beteckningar på texter som redan finns i vårt allmänna språkbruk. Genrer förutsätts vara något som språkbrukarna använder. En genreindelning blir inte lika systematisk som en regelrätt texttypologi, eftersom vi som språkbrukare använder en rad olika kriterier för att särskilja olika texter. Poängen med en genreindelning är att man får en naturlig anknytning mellan olika textsorter och verksamheter och att indelningen speglar de distinktioner som människor faktiskt gör inom ett textsamfund.

Det typiska för en genre är enligt Hellspång & Ledin att den är knuten till en viss situation som bildar utgångspunkten eller ramen för dess användning. Genre är också ett normativt begrepp i så måtto den pekar på ett mönster för hur texter inom ett viss verksamhet ska utformas och tillhandahåller regler för deras bedömning.

En historisk vinkling av genrebegreppet finns hos Söderberg (1994), som diskuterar fornsvenska genrebeteckningar. Medeltida texter har tidigare klassificerats anakronistiskt utifrån nutida genrebeteckningar, och Söderbergs syfte är att visa vilka genrebeteckningar som användes av dåtidens språkbrukare. Hon betonar att genreuppfattningar baseras på prototypföreställningar.

Genre som textnorm

En omfattande genre teori finns hos Berge (1990, 1993a, 1993b), som hör hemma inom vad han kallar sociotextologin. Det speciella hos Berge är textnormbegreppet. En genre är enligt honom en varaktig uppsättning textnormer. Textnormerna är förknippade med konventionella förväntningar på hur texter ska användas och utformas. Textnormer förklarar dels att ett budskap överhuvudtaget får textstatus, dels att texter kan vara mer eller mindre väl utformade. Den som bryter mot textnormerna riskerar – som vid alla normbrott – sociala sanktioner; texten kan räknas som dålig eller i extremfallet som en icke-text.

En principiell skillnad görs på textnormer och grammatiska normer. Textnormer är relaterade till kommunikativa mål och på så vis mer kontekst känsliga än grammatiska normer:

Normer innenfor grammatikken konstituerer det vi kaller et språk, f.eks. skriftspråket ”tysk”, eller dialekten ”gotlandsk” [...] Tekstnormer konstituerer derimot ikke ulike språk, men ulike genrer. De skal prinsipielt kunne utføres med hvilket som helst språk [...] Tekstnormenes endringer vil [...] i betydelig høyere

grad enn når det gjelder språknormenes endringer, være determinert av de mål normsystemet brukes som middel til å nå. (1990:52f)

Blir samhällsmedlemmarna oense om målen skapas normkonflikter och därmed utrymme för textförändringar. I princip kan normkonflikter leda till tre resultat (1993b). För det första kan flera textnormer accepteras som måladekvata, vilket leder till större variation i normsystemet. För det andra kan vissa textnormer väljas bort, vilket leder till mindre variation. För det tredje kan ett nytt normsystem skapas.

Textnormerna fungerar också som medel för textstrukturering. Genre kommer främst till uttryck i en viss textstruktur och är mer indirekt relaterat till stil. Det är värt att påpeka att Berges textnormbegrepp är vitt. Textnormer – eller genrer – är inte bara relaterade till textutformningen, de förankrar också texter i olika situationer och gör texterna till (mer eller mindre goda) redskap för gemensamt handlande och tänkande.

Berges textnormbegrepp har använts också av andra forskare. T.ex. ser Vagle m.fl. (1993:270) genre som ”et sterkt og forholdsvis bestandig sett tekstnormer”. De viktigaste textnormerna reglerar textens övergripande uppbyggnad och kallas för genrescheman. Ett genreschema är ”den skjematiske formen som organiserer det globale innholdet i en tekst” (1993:193). Vagle m.fl. använder också termen *språkregister* för textnormer som reglerar olika språkliga val (se avsnittet om Halliday nedan för en diskussion av registerbegreppet).

Amerikansk retorikforskning

En forskningsinriktning med stort intresse för genrebegreppet är den amerikanska retorikforskningen, *rhetorical studies*. Denna forskningsinriktning har intresserat sig för särskilt akademiska genrer i ett pedagogiskt syfte, dvs. för att förbättra skrivundervisningen, ett forskningsintresse som ibland också betecknas *ESP (English for Special Purposes)*. Att lära sig akademiska genrer ses som nödvändigt för att insocialiseras i vetenskapssamhället.

En firad uppsats har skrivits av Miller (1984). Även Miller gör upp med den traditionella litteraturvetenskapliga genresynen, som ju bygger på att klassificera historiska texter utifrån givna egenskaper. Hon framhåller att genrer berör vårt vardagliga kommunikativa beteende:

To consider as potential genres such homely discourse as the letter of recommendation, the user manual, the progress report, the ransom note, the lecture, and the white paper, as well as the eulogy, the apologia, the inaugural,

the public proceeding, and the sermon, is not to trivialize the study of genres; it is to take seriously the rhetoric in which we are immersed and the situations in which we find ourselves. (1984:155)

Miller ser genre som ett mikrosociologiskt begrepp; genrer är en del av de sociala handlingar och praktiker vi engageras oss i. Grunden för att en genre uppstår är att en situation uppfattas som återkommande och därmed ger upphov till likartade retoriska strategier. Miller poängterar att det som återkommer inte nödvändigtvis är en materiell situation, utan en socialt konstruerad situation, som intersubjektivt uppfattas som återkommande.

Millers tankar återkommer hos bl.a. Berkenkotter & Huckin (1993), som framhåller *situatedness* som utmärkande för genrer. Genrer är inbäddade i vårt vardags- och yrkesliv; de utgör en form av *situated cognition*, av ett tänkande som fortsätter att utvecklas allt eftersom vi deltar i olika aktiviteter. Berkenkotter & Huckin lyfter fram ett insiderperspektiv; för att fullt ut förstå en genre måste vi själva delta i de aktiviteter som genren är inbäddad i, något som gör fallstudier till en utmärkt metod i genreanalyser. En poäng gentemot Miller är att situationer inte återkommer på exakt samma sätt. Genrer framställs som dynamiska, som en förmedlande länk mellan återkommande situationella egenskaper och egenskaper som är unika för en viss situation. Nya kommunikativa behov sätter genrekonventionerna under press.

För att beskriva hur en uppsättning genrer fungerar inom en social gemenskap används inom den amerikanska retorikforskningen begreppet diskursgemenskap (*discourse community*). Begreppet har lanserats av Swales (1990) och används bl.a. för att förklara hur genrekonventioner signalerar de sociala värden och ideologier som finns inom en social gemenskap.

Förenklat uttryckt är en diskursgemenskap en social grupp som har gemensamma mål och som äger en uppsättning genrer som i mycket bestämmer villkoren för kommunikationen. En arbetsplats är typiskt en diskursgemenskap; ett mer extremt exempel på en diskursgemenskap är den frimärksklubb i Hong Kong som Swales är medlem i. Något som skiljer en diskursgemenskap från många andra sociala grupperingar är att den rekryterar sina medlemmar genom träning och inte genom födsel. För att bli medlem måste man bl.a. skaffa sig en erforderlig genrekompetens.

Swales gör poängen att den uppsättning syften som betingar en genre känns igen av de etablerade medlemmarna i diskursgemenskapen, medan de kan vara helt okända för icke-medlemmar. Och det är igenkänningen av syften som gör genren rationell och betingar dess konventioner.

Genrens underliggande logik gör att vi knyter förväntningar till textmönster (*schematic structure*), innehåll och stil. Swales exemplifierar med affärskorrespondens, där två genrer är ”good news’ letter” och ”bad news’ letter”. Rationaliteten – den underliggande logiken – i *good news letter* baseras främst på att informationen är välkommen. Huvudbudskapet kan därför uttryckas tidigt i brevet och på ett entusiastiskt sätt. En annan del av rationaliteten är att kommunikationen kommer att fortsätta. I *bad news letter* däremot, antas informationen vara ovälkommen. Den måste därför formuleras så att mottagaren inte hyser onödig motvilja mot institutionen. Att brevet syftar till att avsluta kommunikationen påverkar också textutformningen.

Swales framhåller i sin definition av genre att genretillhörighet uppstår genom att vi kan se en text som del av en social process med ett visst mål. Genrer är ”communicative vehicles for the achievement of goals” (1990:46). Det privilegierade genrekriteriet är alltså syfte eller mål.

Ser vi närmare på genrens textuella konsekvenser menar Swales som sagt att genren påverkar textmönster, innehåll och stil. En som jag ser det viktigast är att texterna i en genre kan vara mer eller mindre prototypiska. Swales resonemang utgår från frågan vilka egenskaper texterna i en genre kan tänkas dela. Svaret beror på om man utgår från definitioner eller familjelikheter. Definitionssynen innebär att alla medlemmarna i en kategori unikt identifieras med en begränsad uppsättning egenskaper. Som ordsemantiken har visat fungerar en sådan syn bra på släktskapstermer men är svår att tillämpa på andra ord. En kategori kan mycket väl ha medlemmar som saknar många typiska egenskaper. Med typisk humor citerar Swales en observation från Armstrong, Gleitman & Gleitman (1983): ”It’s not at all hard to convince the man in the street that there are three-legged, tame, toothless albino tigers, that are tigers all the same” (1991:49).

Swales framhåller familjelikheter och prototypiskhet som grundläggande genreegenskaper. Att definiera t.ex. kategorin *föreläsning* utifrån familjelikheter innebär att det finns ett nätverk av överlappande och korsande egenskaper som förenar olika medlemmar. Exempelvis kan några av egenskaperna talroller, användning av tekniska hjälpmedel, språklig formalitet och möblering förena två föreläsningar, medan en tredje föreläsning bara har egenskaper gemensamma med den andra – och inte med den första – föreläsningen. För att ge stadga åt familjelikheten vill Swales använda prototypeteorin. De mest typiska medlemmarna i en kategori är då prototyper (exempelvis kan *äpple* ses som den prototypiska frukten).

För genrer skiljer han på privilegierade och prototypiska egenskaper. Att en text kan ses som en del av en social process med ett bestämt mål är den privilegierade egenskapen, det som gör att en text i första hand tillskrivs genretillhörighet. Andra egenskaper, som textmönster/schematisk struktur och stil, avgör i vilken utsträckning texten är prototypisk för genren.

Swales har använt sin genreteori i flera empiriska undersökningar, inte minst av genren forskningsartikel. Till grund för hans analys av forskningsartikeln ligger bland annat en rekonstruktion av textmönstret i dess inledning. Dvs. Swales analys förutsätter i ett första steg av analysen att genren är själva undersökningsobjektet, den beroende variabeln om man så vill. Swales (1990) rekonstruktion av genrekonventionerna resulterar i den s.k. CARS-modellen för forskningsartikelns inledning (*Create a Research Space*), som för övrigt blivit en standardmodell inom fackspråksforskningen. Med ekologisk metaforik urskiljer Swales tre återkommande drag i inledningar: etablera ett territorium, skapa en nisch och inta nischen. Att modellen gör anspråk på att återge genrekonventionerna innebär bl.a. att de texter som inte följer modellen är anmärkningsvärda på något sätt, t.ex. dåligt skrivna i forskarvärldens ögon.

Tanken på genrer som socialt inbäddade och ”ägda” av en diskursgemenskap blir tydlig i analysen av den svenska språkvetenskapen (Fredrickson & Swales 1994). CARS-modellen tillämpas på artikelinledningar i tidskriften *Nysvenska studier*. Det visar sig att svenska språkvetare – i motsättning till angloamerikanska – ofta inte gör draget att etablera en nisch. Det draget innebär att man positionerar sig gentemot andra forskare och pekar ut en brist eller lucka i den tidigare forskningen. Detta tyder på att det inom den svenska språkvetenskapen inte råder samma konkurrens – eller kamp för överlevnad för att fortsätta den ekologiska metaforiken – som t.ex. inom den amerikanska. Svenska språkvetare utgör en liten diskursgemenskap, och de har utvecklat genrekonventioner som delvis är lokala.

Ytterligare en viktig genreforskare inom den amerikanska retoriktraditionen är Bazerman (1988). Bazerman är historiskt inriktad och undersöker (den naturvetenskapliga) forskningsartikelns framväxt. Bazerman visar på intrikata och ömsesidiga samband mellan å ena sidan vetenskaps-samhällets utveckling och å andra sidan framväxten av genrekonventioner. En viktig teoretisk utgångspunkt är Vygotsky, men även Miller är viktig i definitionen av genre:

Genre, then, is not simply a linguistic category defined by a structured arrangement of textual features. Genre is a sociopsychological category which we use to recognize and construct typified actions within typified situations. It is a way of creating order in the ever-fluid symbolic world. (1988:319).

Halliday och sociosemiotik

Den engelske och sedan ett par decennier australiensiske språkvetaren Michael Hallidays teorier har haft stort inflytande på det som idag med en samlingsbeteckning brukar kallas *diskursanalys*. Trots att Halliday själv mest intresserat sig för grammatik och barnspråsutveckling har hans tankar om språkbruk, språkförändring och språklig variation stimulerat många textanalytiker. Inte minst har hans registerbegrepp en stark ställning – Halliday föredrar för övrigt att tala om *register* i stället för *genre*. Jag ska i detta avsnitt redogöra för några huvudlinjer i Hallidays teorier.

Hallidays språksyn är funktionell: ”language is as it is because of its function in the social structure” (1973:65). Halliday menar att språket har utvecklats i förhållande till de sociala behov som människor måste tillfredsställa när de interagerar med varandra. Språklig form är inte bara relaterad till social form, språklig form *är* social form. Han teoretiserar detta genom att tala om tre språkliga metafunktioner:

- Språk har en *ideationell funktion*, det är ett medel för reflexion. Denna funktion tar fasta på att språket är en klassifikation och representation av världen.
- Språk har en *interpersonell funktion*, det är ett medel för handling. Denna funktion tar fasta på de sociala positioner och relationer som språket upprättar.
- Språk har en *textuell funktion*, det uppträder som sammanhängande text. Denna funktion tar fasta på texten som medium.

Funktionerna är språkimmanta. Enligt Halliday har grammatiska kategorier utvecklats för att på olika sätt koda metafunktionerna. Viktigt är också att funktionerna är inbyggda i alla satser och texter: varje del av en text är multifunktionell.

En annan aspekt av Hallidays språksyn är en social konstruktivism och en semiotisk infallsvinkel på textanalys. Halliday utgår från att det sociala systemet, eller kulturen, i sig är betydelsebärande. Som samhällsmedlemmar socialiseras vi in i det nätverk av betydelser som konstituerar den sociala verkligheten. Och de betydelser som skapas i det sociala systemet

utväxlas av samhällsmedlemmarna bl.a. i form av texter. För att citera Halliday:

We have taken as our starting point the observation that meanings are created by the social system and are exchanged by the members in the form of text. The meanings so created are not, of course, isolates; they are integrated systems of meaning potential. It is in this sense that the meanings *are* the social system; the social system is itself interpretable as a semiotic system.

Persistence and change in the social system are both reflected in text and brought about by means of text. Text is the primary channel of the transmission of culture [...] (1978:141)

Metafunktionerna och den konstruktivistiska synen på texter spelar en viktig roll i den kritiska textanalysen, som behandlas i nästa avsnitt. En text både speglar och skapar en social struktur. Texter (åter)skapar och (om)formar världsbilder och trossystem (den ideationella metafunktionen), sociala positioner och relationer (den interpersonella metafunktionen) och lineariseringen och viktningen av innehållet (den textuella metafunktionen).

Halliday vill också beskriva språklig variation, vilket förutsätter "some form of theoretical construction that relates the situation simultaneously to the text, to the linguistic system and the social system" (1978:142). Han utgår från den betydelsepotential som samhällsmedlemmarna har tillgång till i olika situationstyper. Situationstyperna ses som semiotiska strukturer, som "a constellation of meanings deriving from the semiotic system that constitutes the culture" (1978:109). För att särskilja olika situationstyper använder Halliday tre komponenter: *field*, *tenor* och *mode*. Enkelt uttryckt svarar situationskomponenterna på frågorna: Vad händer? Vilka deltar? Vilka uppgifter har texten i detta? Halliday menar vidare att det finns ett samband mellan situationskomponenterna och metafunktionerna. *Field* uttrycks främst genom den ideationella metafunktionen, *tenor* uttrycks främst genom den interpersonella metafunktionen och *mode* uttrycks främst genom den textuella metafunktionen.

Betydelsepotentialen i en given situationstyp kallar Halliday för *register*, som är den term han främst använder för att beskriva språklig variation:

The semiotic structure of a given situation type, its particular pattern of field, tenor and mode, can be thought of as resonating in the semantic system and so activating particular networks of semantic options [...] This process specifies a range of meaning potential, or register: the semantic configuration that is typically associated with the situation type in question. (1978:123)

Ett register bestäms som synes av både situationella och semantiska variabler, och det uttrycks förstås i språkliga former. Register specificerar konventioner för språkanvändning och kan ses som en förmedlande länk mellan språk och situation eller mellan form och funktion (jfr Leckie-Tarry 1994:30). Enligt Halliday ska en registerteori klargöra "what situational factors determine what linguistic features" (1978:32).

Att vi som samhällsmedlemmar har kompetens i ett register innebär bl.a. att vi utifrån vissa språkliga uttryck kan rekonstruera en situation. Uttryck som *Det var en gång* och *Fyra döda i helgtrafiken* signalerar t.ex. ett sago- respektive ett nyhetsregister. Registervariation är vad jag förstår inte olik funktionell stilvariation.

Genre nämner Halliday bara i förbigående. Genre hör ihop med "generic structure", som är "the form that a text has as a property of its genre" (1978:133). Halliday definierar inte generisk struktur, men tycks tala om en textstruktur som är gemensam för en klass av texter. Generisk struktur innefattas i registerbegreppet:

The generic structure is outside the linguistic system; it is language as the projection of a higher-level semiotic structure. It is not simply a feature of literary genres; there is a generic structure in all discourse, including the most informal spontaneous conversation [...] The concept of generic structure can be brought within the general framework of the concept of register [...] (1978:134)

Halliday gör dock inte klart på vilket sätt genre och generisk struktur kan innefattas i register eller för den delen vilket förhållande som finns mellan genre och generisk struktur. Swales (1990:40) påpekar mycket riktigt att relationen mellan register och genre varit oklar inom Hallidayskolan; termerna har använts synonymt. Om vi återknyter till uttrycken *Det var en gång* och *Fyra döda i helgtrafiken*, kan vi fråga oss om de inte lika mycket signalerar genrerna saga och nyhet som registren saga och nyhet. Eller signalerar de snarare ett bestämt textmönster?

Det har på senare år funnits en diskussion om registerbegreppet. Ett försök att skilja register från genre gör Couture (1986), som argumenterar för att genre och register är olika koder som kommunicerar olika idéer. Hon menar också att begreppen hänför sig till olika språkliga nivåer. Genre begränsar valen på textnivå medan register begränsar syntaktiska och lexikala val. Couture understryker att det inte finns någon given relation mellan genre och register:

Although some linguistic registers are associated regularly with certain genres (for example, the language of scientific reporting is associated with the experimental research report), the choice of register is independent of the choice of genre. (1986:80)

Genre och register kan alltså kommunicera olika idéer i en och samma text. Denna typ av språklig variation kan vi lätt föreställa oss: inslag av sagostil i en ledare eller av myndighetsstil i ett kåseri kan användas för t.ex. ironiska effekter.

Registerbegreppet har också kritiserats av genreforskare, något som framgår av Leckie-Tarry (1994). Kritiken riktar sig inte så mycket mot Halliday, vars diskussioner ju håller sig på en hög abstraktionsnivå, som mot hur register faktiskt använts i analyser. (Jfr också Bhatias 1993 distinktion mellan register- och genreanalyser, vilka enligt honom tenderar att ha ett beskrivande respektive tolkande syfte.)

Leckie-Tarry pekar på typiska skillnader mellan register- och genreanalyser. Registeranalyser tar fasta på delar av texter som anses innehålla språkliga former som är viktiga för registret. Genreanalyser arbetar med hela texter och med strukturer på textnivå. Registeranalyser betonar språklig form mer än kontext. Genreanalyser betonar i stället kontext som konstituerande för text. Leckie-Tarry menar att både register- och genrebegreppet har en plats vid beskrivningen av språklig variation.

Registerbegreppet är uppenbarligen nära besläktat med stilbegreppet. Möjligen kan vi säga att registerbegreppet är lite vidare än stilbegreppet. Sett till Hallidays situationskomponenter innefattar ju *register* definitionsmässigt språkliga former som är relaterade till både *field*, *tenor* och *mode*. Stil uppfattar jag som snävare, som associerat till *mode* och i viss mån till *tenor* men knappast till *field* (jfr Ledin 1995:117).

Kritisk textanalys

En skola som Halliday inspirerat är den kritiska textanalysen, *critical discourse analysis*. Kritiska textanalyser syftar allmänt till att visa språkets roll i sociala förändringar. Nu är kritisk textanalys ingen enhetlig tradition, utan nära besläktad med kritisk lingvistik (*critical linguistics*) och sociosemiotik (*social semiotics*). Lite förenklat är kritisk textanalys en vidareutveckling av kritisk lingvistik, medan sociosemiotik utmärks av ett intresse för även icke-verbala texter. Det går dock inte att dra några skarpa gränser mellan traditionerna och för enkelhetens skull kallar jag samtliga för kritisk textanalys, som är den beteckning som i dag har störst genomslag.

Den kritiska textanalysen utvecklades på 1970-talet i England med verken *Language and control* av Fowler m.fl. (1979) och *Language as ideology* av Hodge & Kress (1993/1979). Till inflytelserika, senare verk hör

Social semiotics av Hodge & Kress (1988), *Language and power* av Fairclough (1989), *News as discourse* av Fowler (1991) och *Discourse and social change* av Fairclough (1992). De språkliga analysmodellerna har tagit starkt intryck av Hallidays funktionella grammatik, t.ex. Halliday (1978) och Halliday & Hasan (1989/1985). Sedan början av 1990-talet har de kritiska textanalytikerna samlats kring tidskriften *Discourse & Society*. (Se kapitel 9 hos Hodge & Kress 1993/1979 och kapitel 1 hos Fairclough 1992 för närmare redogörelser av kritisk textanalys och de besläktade traditionerna. I Ledin 1994 finns en översikt över kritisk textanalys som avviker från nedanstående på så sätt att den inte är fokuserad på genrebegreppet. Strand 1994 diskuterar den kritiska textanalysen inom masskommunikationsforskningen. Vagle 1990 diskuterar och använder Halliday i en analys av radiotexter.)

Den kritiska textanalysen har som sagt hämtat flera utgångspunkter från Halliday (jfr Fowler 1991:36f och Fairclough 1992:25f och 35f). En första utgångspunkt är att språket inte bör studeras som ett autonomt system, eftersom det är socialt betingat. Vilket språk en samhällsmedlem har tillgång till beror på hans position i den sociala strukturen. En andra utgångspunkt följer av den sociala konstruktivismen: text och kontext betingar ömsesidigt varandra. En text är inte bara en effekt av en social struktur, utan vi använder också texter för att på olika sätt omforma vår sociala verklighet. En tredje utgångspunkt är att det inte går att göra någon skarp åtskillnad mellan form och funktion. Godtar man att språket i grunden är ett socialt fenomen, finns det inte längre något neutralt språk. Valet av språklig form är oundvikligen förbundet med maktrelationer, ideologier osv.

En i mitt tycke intressant diskussion av genrebegreppet finns hos Fairclough (1992). Fairclough ser genre, textmönster (som Fairclough kallar *activity type*) och stil som olika diskurselement (som Fairclough vanligen kallar *discourse type*). Diskurselement bygger upp diskurssystem (*orders of discourse*) på olika nivåer i samhället. Av de olika diskurselementen har genre en särställning, eftersom

genre overreaches the other types, in the sense that genre corresponds closely to types of social practice [...] Moreover, the other elements differ in their degree of autonomy in relation to genre, that is, the extent to which they are freely combinable with a variety of genres and with other types of element. They rank on a scale from least to most autonomous: activity type, style, discourse. (1992:125)

Fairclough menar alltså att genre dominerar över de andra diskurselementen. Och orsaken är att en genre är en del av en social praktik, alltså av ett faktiskt socialt handlande. Fairclough menar sedan att en genre i första hand bestämmer valet av textmönster och i andra hand valet av stil. (Diskurs, som Fairclough också talar om, kommer jag tillbaka till.) Det är för övrigt vanligt bland Hallidayinspirerade forskare att lyfta genre som en överordnad kod. T.ex. Martin (1985) menar att en genre uttrycks genom ett register. I semiotiska termer blir genre ett semiotiskt system vars uttrycksplan är ett annat semiotiskt system.

Fairclough framhåller det inte finns några klara gränser mellan diskurselementen:

So we should use these terms cautiously, recognizing that each is bound to cover a diverse and heterogenous domain, that it will sometimes be difficult to use them in well-motivated ways [...] We should also recognize that there is not, and could not be, a determinate list of genres, styles or discourses, and that we are constantly faced with what often appear as rather arbitrary decisions (influenced by the point of departure of one's analysis) about whether something is or is not a separate instance of one of these types. (1992:125)

För att återknyta till uttrycken *Det var en gång* och *Fyra döda i helgtrafiken* kan vi nu säga att de kan förknippas med både genre, textmönster och stil. Och vilket av diskurselementen som får prioritet beror till stor del på de teoretiska utgångspunkterna. Den som intresserar sig för textmönster kan t.ex. påpeka att båda uttrycken normalt inleder texter i respektive genre och väcker förväntningar om en viss linearisering.

Fairclough definierar genre så:

I shall use the term 'genre' for a relatively stable set of conventions that is associated with, and partly enacts, a socially ratified type of activity, such as informal chat, buying goods in a shop, a job interview, a television documentary, a poem, or a scientific article. A genre implies not only a particular text type, but also particular processes of producing, distributing and consuming texts. (1992:126)

En genre är enligt Fairclough en del av en social aktivitet och styr hur texter produceras, konsumeras och distribueras. Den är förknippad med konventioner för textutformningen, med vissa diskurselement inom vissa diskurssystem. Fairclough betonar också att genrer förser texter med en historia. En genre hänvisar till tidigare texter och konventioner. Och den inte bara återskapar och omformar tidigare texter, den föregriper också kommande texter.

Genrekonventionerna kan upplevas som problematiska när den sociala strukturen förändras, vilket kan leda till innovationer i texterna.

Innovationerna kan bli till nya konventioner som omformar diskurssystemet:

Change leaves traces in texts in the form of the co-occurrence of contradictory or inconsistent elements – mixtures of formal and informal style, technical and non-technical vocabularies, markers of authority and familiarity, more typically written and more typically spoken syntactic forms, and so on. In so far as a particular tendency of discursive change 'catches on' and becomes solidified into an emergent new convention, what at first are perceived by interpreters as stylistically contradictory texts come to lose their patchwork effect and be 'seamless'. (1992:97)

Jag finner Faircloughs tankar intressanta av flera skäl. Ett skäl är att han relaterar genre till andra diskurselement och diskuterar hur diskurselement ingår i diskurssystem. På så sätt kompliceras relationen mellan konvention och kommunikation. Som vi sett har många forskare förutsatt ett genomskinligt och statiskt förhållande mellan konvention och kommunikation: genrekonventioner specificerar en uppsättning språkdrag som förutsätts finnas i alla genretexter. Om konventionerna i stället beskrivs som element i ett diskurssystem blir det naturligt att tänka sig att texter kan vara heterogena och ha inslag av motsägelsefulla textmönster och stilar.

Ett annat skäl är att han ser genre som en del av en social praktik. På så vis kan texter relateras till ett faktiskt socialt handlande inom en social institution, och det blir naturligt att tänka sig att ändrade materiella och institutionella villkor leder till textförändringar.

Ett problem med Fairclough är att de olika diskurselementen tenderar att gå in i varandra. Hur skilja på t.ex. *genre* och *activity type* eller på *diskurs* och *stil*? Fairclough säger själv att gränsen dem emellan kan bli godtycklig. I sina empiriska analyser undviker Fairclough också att samtidigt analysera alla diskurselement, antagligen delvis för att begreppen är så svåra att särskilja. I t.ex. Fairclough (1993) görs enbart en skillnad mellan genre och diskurs; de andra diskurselementen nämns inte. Även Fairclough (1995) fokuserar genre och diskurs, och där nämns också register.

Diskurs

För att på ett övergripande sätt fokusera texters innehållssida används ofta *diskurs* i den kritiska textanalysen. Detta diskursbegrepp är starkt influerat av Foucault (jfr kapitel 2 i Fairclough 1992) och ett vidare begrepp än

genre. En diskurs både uttrycks i och konstitueras av flera olika genrer, textmönster och stilar.

Som jag ser det utmärks en diskurs av ett speciellt intresse- eller erfarenhetsområde, som är knutet till en social institution och därmed beroende av vissa sociala positioner etc. En diskurs inrymmer kort sagt ett visst grundläggande perspektiv. En dialektal språkvetenskaplig diskurs avser inte språkvetare som talar dialekt, utan ett grundläggande perspektiv på dialekter som återfinns i språkvetenskapliga texter. Och en akademisk diskurs inrymmer ett antal antaganden som delas av forskare och som rör den enskilde forskarens roll i vetenskapssamhället, vad en teori eller en metod är osv. Den akademiska diskursen möter vi i en rad genrer, såsom avhandlingar, tidskriftsartiklar, konferensföredrag etc.

En som menar att diskurs är lika viktigt som genre är Kress (1987). Kress säger att en text är socialt bestämd på två sätt. För det första är den en del av en återkommande social aktivitet, dvs. den tillhör en genre. För det andra behandlar den ett ämne ur ett visst grundläggande perspektiv, dvs. den tillhör en diskurs. Denna distinktion tycks ha övertagits av Fairclough (1993:138), som kortfattat definierar genre som "use of language associated with a particular social activity" och diskurs som "way of signifying experience from a particular perspective". Inspirerad av Foucault understryker Fairclough att diskurser formas av maktförhållanden och är ideologiskt laddade.

Det kan vara instruktivt att jämföra Fairclough med Swales och för en stund återvända till genrebegreppet. Swales genreanalyser förutsätter ytterst en relativt stabil social institution där genrekonventionerna ligger någotsånär fast. Hans analyser syftar bl.a. till att rekonstruera konventioner för textmönstret i en bestämd genre. Det rekonstruerade textmönstret för t.ex. forskningsartikelns inledning får sedan ligga till grund för en bedömning av andra texter i samma genre.

Fairclough gör i stället en poäng av att texter är heterogena, särskilt i tider av social förändring. Hans analyser syftar till att visa hur olika genrer och diskurser samtidigt artikuleras i en text och blandas på ett ofta motsägelsefullt sätt. Sådana textanalyser kan enligt Fairclough ge goda indikationer om sociala förändringar och konflikter. Som problem i sådana analyser lyfter han fram "the slipperiness of constructs such as genre and discourse, the difficulty of sometimes keeping them apart, and the need to assume a relatively well defined repertoire of discourses and genres in order to use the constructs in analysis" (1995:212).

Det ska slutligen påpekas att det finns många flera sätt att definiera *diskurs*. T.ex. kan Foucaults diskursbegrepp, som ju inspirerat den kritiska textanalysen, kontrasteras mot Habermas diskursbegrepp, som inte inkluderar makt utan bygger på en föreställning om ett idealt kommunikativt handlande som strävar efter en ömsesidig förståelse och som är fritt från egocentriska framgångskalkyler (t.ex. Habermas 1988). Och inom språkvetenskapen kan *diskurs* betyda 'text' kort och gott, men även vara synonymt med 'språkanvändning' eller 'kommunikation'.

Försök till avgränsning av genrebegreppet

Att sammanfatta de genreteoretiska ansatser som gjorts inom olika discipliner är svårt, inte minst som genrebegreppet diskuterats utifrån så många utgångspunkter. Jag menar ändå att det här är några huvudpunkter i moderna genre teorier (jfr Swales 1990:44f).

- Avståndstagande från genreanalyser som syftar till att klassificera texter utifrån givna språkliga egenskaper
- Framhävande av genrebeteckningar som en källa till insikt om hur språkbrukarna ser på sitt kommunikativa beteende
- Koppling av genre till sociala processer, aktiviteter eller verksamheter, en betoning av att texter är socialt inbäddade
- Understrykande av att genre integrerar dåtid, nutid och framtid, eller om man så vill av deras intertextualitet, av att texter förutsätter och föregriper varandra
- Intresse för relationen mellan genre och andra begrepp som innefattar språkliga konventioner, såsom texttyp, textmönster, schematisk struktur, register, diskurs
- Betoning av att genre förknippas med prototypföreställningar
- Förståelse för att genre präglas av både repetition och av variation och förändring

Mot denna bakgrund vill jag försöka göra en grov avgränsning av genrebegreppet. Avgränsningen presenteras i fyra påståenden.

1. En genre kopplar texter till en återkommande social process där människor samhandlar genom texter

Genrer knyter texter till återkommande sociala processer, närmare bestämt till sociala processer där samhandlande genom text är centralt. På så vis blir föreläsningar en genre, medan t.ex. fotbollsmatcher knappast får genrestatus. Visserligen talas det under matcher, men texter är inte avgörande för det sociala handlandet (jfr Swales 1990:45). Däremot blir hejaramsan en genre.

Anknytningen till en social process – eller vad vissa forskare kallar en social aktivitet eller verksamhet – gör att en genre lokaliserar en text i tid och rum. Exempelvis gäller direktreklamens erbjudanden under en

begränsad framtid och normalt i en affär nära bostaden, och ett protokoll ska förstås i förhållande till ett tidigare möte. Genren ger också texten ett mål i den sociala processen. Direktreklamen ska få mottagarna att konsumera något, protokollet ska kodifiera mötesbeslut osv.

Med grund i den sociala processen knyts genren till produktions- och konsumtionsmönster. Exempelvis är produktionen och sändarrollen kollektiv i många skriftliga genrer, t.ex. ledare och myndighetsbeslut; i andra, t.ex. kåseri och platsansökan, är den mer individuell (jfr Fairclough 1992:78f). I en platsansökan är sociala egenskaper som kön och ålder viktiga, vilket inte är fallet i en ledare, som i stället utmärks av att ha en offentlig karaktär. I olika genrer utnyttjas också olika källor. En offentlig handling kan citeras i en rad genrer, men det finns olika konventioner för hur den ska återges i t.ex. en nyhet, ett kåseri och en forskningsartikel.

Konsumtionen förutsätter att läsarna känner till de sociala värden som förknippas med genren, liksom dess mål. En rimlig lässtrategi för en modern nyhet är att skumma igenom ingressen och strunta i resten. Journalistens personliga egenskaper – kön, ålder, inkomst, bostadsort, civilstånd etc. – är normalt inte viktiga för läsningen, men den institutionella rollen som objektiv nyhetsförmedlare är central. Den som ska justera ett protokoll bör ha en annan lässtrategi och lägga lika stor vikt vid allt i texten, och dessutom gärna jämföra med anteckningar som han själv gjort vid mötet. Även konsumtionen kan vara mer individuell eller mer kollektiv – att t.ex. kärleksbrev och nyhetsartiklar därvidlag skiljer sig är uppenbart.

Avvikande läsningar är alltid möjliga. Exempelvis kan både nyheten och protokollet ges en estetisk läsning, där texterna ses som underhållande, eller för den delen en subversiv läsning, där texterna ses som uttryck för orättfärdiga maktförhållanden. Även dessa läsningar är dock genreberoende på så sätt att de förutsätter att genren ger en gynnad läsning.

2. En genre innefattar prototypföreställningar om textutformningen

En genre är inte en språklig kategori på så sätt att den konstitueras av en viss uppsättning språkdrag. Svaret på frågan om en genre snarast definieras av inre eller yttre kriterier – om man så vill frågan om genrens ”intension” – är enligt modern genreforskning att den snarast definieras av yttre kriterier. En genre är ytterst en social kategori, och enligt flera forskare bör syfte eller mål ses som det privilegierade genrekriteriet. Att

denna syn är rimlig blir tydligt vid historiska analyser, där de språkliga konventioner som är förknippade med genren kan förändras avsevärt med tiden. Däremot kan en given genre vid en given tid vara förknippad med mycket starka språkliga konventioner, vilket gör variationen mellan olika texter liten.

Genretillhörighet uppstår när en text kan kopplas till en – vanligen namngiven – social process, som lokaliserar texten i tid och rum och tilldelar den ett mål. Den viktigaste genremarkören är då vad semiotikerna kallar *index*, dvs. tecken som har ett direkt samband med ett objekt. Index har bl.a. uppgiften att peka ut ett objekt, t.ex. en text, och bestämma dess plats inom ett system (Johansen & Larsen 1994:51). I tidningar är sidorna viktiga index för genre. Det som står på andra sidan är ledare, och på tredje sidan står i vissa tidningar debattartiklar osv. Sidplaceringen kan kombineras med genrebeteckningar – det står t.ex. *sport* överst på sportsidorna – och med olika typer av layout – en debattartikel har t.ex. en annan grafisk utformning än en notis. Även språkdrag kan fungera som index. Uttrycken *Det var en gång* och *Fyra döda i helgtrafiken* kan som vi sett fungera som index för både genre, textmönster och stil.

Samtidigt hänger genre samman med textutformningen, och detta genom att olika ”diskurselement” – textmönster, diskurser etc. – prototypiskt förknippas med genren (jfr Swales 1990:49f). Relationen mellan genrer och texter – om man så vill genrens ”extension” – är betingad av prototypföreställningar. Språkliga och textuella drag visar i vilken mån texten är typisk för genren.

Enskilda texter i en genre är (i normalfallet) inte identiska utan uppvisar familjelikheter. Dvs. relationen mellan (de hypotetiska) texterna A, B och C kan mycket väl vara sådan att A och B har gemensamma egenskaper medan C bara har gemensamma egenskaper med B, som också är den prototypiska genretexten. Vi får också tänka oss att det finns mer slutna och mer öppna genrer, dvs. att konventionerna kan vara mer eller mindre fasta i olika genrer och tider och variationen mellan genretexter därmed olika stor. Genretexter förenas alltså av ett antal överlappande och korsande språkliga egenskaper, där vissa egenskaper är mer typiska för genren.

3. En genre är normalt namngiven och på så sätt språkligt och socialt kodifierad

Genrer är något som finns i samhället och som används av språkbrukarna när de kommunicerar. Den viktigaste indikationen på språkbrukarnas

genreföreställningar är de beteckningar som används. Genrebeteckningar refererar ofta till både produkten och processen (jfr Kress 1987:36). *Intervju* eller *reportage* kan syfta på en text men även på ett journalistiskt arbetssätt. *Nyhet* refererar till ett speciellt slags text men används också i uttryck som att *göra* eller *samla in nyheter*. En naturligt första steg i en genreanalys är att inventera de beteckningar som är i omlopp och försöka rekonstruera språkbrukarnas klassifikationssystem.

Nu finns det problem med att använda språkbrukarnas klassificeringar. Vi har sett att genrer och texter inte nödvändigtvis behöver ha en exakt beteckning. En text kan mycket väl genrebetecknas på flera sätt, liksom en genrebeteckning kan täcka flera (sub)genrer. Ofta kan olika sociala processer samverka. Vi kan som språkbrukare välja att lägga olika aspekter av en situation till grund för vår kategorisering av en given text. Texterna på sportsidan i en dagstidning kan vi förstås kalla för *sportartiklar* men vi kan också – samtidigt – använda genrebeteckningar som *intervju*, *reportage*, *krönika* m.m. Vilken beteckning vi faktiskt väljer beror till stor del på vilken typ av social process vi vill framhålla. Med t.ex. *sport* lyfter vi fram den verksamhet (idrottsutövande) som journalistiken är knuten till och med *intervju* fokuseras journalistens språkliga interaktion med en idrottsutövare. Ytterligare ett problem är att genrebeteckningarna är så många. I ett forskningsprojekt om mediagenrer har man t.ex. funnit mer än 700 genrebeteckningar i påannonser i TV (Hauptmeier 1987:403).

Överför vi detta resonemang på historiska studier blir en fullt tänkbar utveckling att ett slags texter bryts ut från en genre och får en ny genrebeteckning, medan de ”kvarvarande” texterna eller konventionerna behåller den etablerade genrebeteckningen. En andra tänkbar utveckling är att en genre helt enkelt byter namn och en tredje att två genrer smälter samman i en ny genre, eventuellt med en ny genrebeteckning etc. Genrebeteckningar måste alltså behandlas försiktigt, och det är en fördel om genrebeteckningen finns belagd i olika typer av källor.

4. En genre är en tradition som tas i bruk i en situation, varför den förändras över tid

En genre utgör en tradition som förser texter med en historia. När vi tillskriver en text genretillhörighet aktualiseras tidigare texter och handlingar som använts i liknande situationer. Genrer är med andra ord intertextuella till sin karaktär.

Kress (1987) diskuterar hur språkliga drag blir generiska (jfr också Miller 1984). Förklaringen är att när en social process blir så viktig i samhället att den regelbundet återkommer, börjar de texter som används att ses som typiska för processen. Ofta får texterna och processen samma beteckning – en genre uppstår. Eftersom texterna återkommer uppstår språkliga regelbundenheter som blir till konventioner. Konventionerna kan med tiden komma att ses som typiska för texten snarare än den sociala processen. Kress menar att detta förklarar varför många forskare sett genre som en rent språklig kategori.

Nu tas en genre alltid i bruk i en situation. Och varje situation bär på en möjlighet till förändring, vilket ger genrer en inbyggd dynamik. När den sociala strukturen förändras och nya kommunikativa behov uppstår, sätts de rådande konventionerna under press. Detta kan leda till att texterna blir ett resultat av olika och delvis motsägelsefulla konventioner. Om de nya sociala positionerna blir bestående kan dessa motsägelsefulla konventioner smälta samman till en ny konvention.

En viktig fråga är hur texter mer exakt förändras. Hur ser orsaksförhållandena ut mellan genre och olika ”diskurselement”, för att nu tala med Fairclough, mellan genre och textmönster, genre och diskurs etc.? Låt oss först konstatera att det finns en rad konkurrerande termer som tar sikte på textutformningen. En grupp tar sikte på analyser av texthelheten: *textstruktur*, *textmönster*, *genreschema*, *schematic structure* och *activity type*. Analyser som frilägger hur genren påverkar textens övergripande organisation och uppbyggnad är vanliga. Kanske kan vi säga att den viktigaste textuella konsekvensen av genrebegreppet har varit att det lyft fram texthelheten, den övergripande organisationen, och visat hur den betingas av vissa syften i en viss situation. Det finns många genreanalyser som bygger på att etablera eller rekonstruera det för genren prototypiska textmönstret (Swales 1990 och Bhatia 1993 är två exempel).

En andra grupp termer tar mer fasta på mer renodlat språkliga element på syntaktisk och lexikal nivå; hit hör *register* och *stil*. En tredje grupp termer tar fasta på vad texten handlar om; hit hör *innehåll* och *diskurs*. Enligt Fairclough är diskurs det diskurselement som är lösast förknippat med genre; en diskurs tenderar att vara genomgående i flera genrer.

Hur dessa typer av termer mer exakt hänger samman med varandra och hur starkt olika aspekter av textutformningen styrs av den aktuella genren är ändå inte självklart. Att genrer åtminstone delvis är normativa och innefattar språkliga och textuella konventioner är uppenbart, men att på en teoretisk nivå formulera genrens exakta konsekvenser för texten är svårt.

Slutsatser för projektet

Projektet Svensk sakprosa ska hållas samman av en gemensam teoriram, som till stor del ska utvecklas under projektets gång. I projektbeskrivningen nämns ett par centrala teorifrågor, såsom sakprosatexters sociala inramning och auktoritet och möjligheten till indelningar av sakprosatexter (Svensson m.fl. 1996).

Hur kan då genrebegreppet fogas in i projektets teoriram? Enligt min mening ger den här forskningsöversikten ett lite oväntat svar, nämligen att genrebegreppet nog *inte* bör ingå i den övergripande teoriramen. Det betyder nu inte att begreppet är ointressant för projektet.

Påståendet att genrebegreppet inte är relevant för projektet gäller projektets behov av att dela in sakprosatexter i olika kategorier eller sorter för att kunna överblicka den historiska utvecklingen. Här finner jag genrer vara en tveksam utgångspunkt för en bred beskrivning av olika textsorter. Det förefaller som om genrer bäst behandlas som en beroende och inte som en oberoende variabel, dvs. som ett resultat av och inte som en utgångspunkt för en undersökning.

Att genrer är svåra att göra till utgångspunkt för undersökningar hänger ytterst ihop med att moderna genreanalyser bygger på tanken att det är språkbrukarnas perspektiv som analysen ska frilägga. En vetenskaplig taxonomi eller texttypologi, där alla texter klassificeras utifrån givna kriterier, är helt enkelt inte en genreanalys. En genreanalys ska spegla den sociala och kommunikativa verklighet där språkbrukarna agerar. Och som språkbrukare använder vi uppenbart en rad olika och delvis motstridiga kriterier för att särskilja olika texter och språkliga konventioner. Dessutom förändras kriterierna över tid.

Mot den bakgrunden blir genrer något som måste rekonstrueras av forskaren utifrån texter och genrebeteckningar som är i omlopp i olika sociala verksamheter. Forskningsöversikten har tydligt visat både att genrebeteckningar måste behandlas försiktigt och att texter kan innehålla inslag av olika typer av genrer och språkliga konventioner.

Projektets behov av att dela in och överblicka olika sakprosatexter tillgodoses nog bäst genom att projektet konstruerar en texttypologi där vissa klassificeringsprinciper renodlas. I projektbeskrivningen föreslås just en sådan typologi, baserad på de utomspråkliga kriterierna innehåll,

funktion och förpackningsformat (Svensson m.fl. 1996:31). Genom att korsa dessa kriterier upprättas en texttypologi omfattande 450 texttyper. Texttypologin kan sedan läggas som ett raster över ett givet historiskt skede och klargöra hur många av texttyperna som används.

Att på detta sätt renodla vissa klassificeringsprinciper och upprätta teoretiska texttyper förefaller rimligt. Det ger större systematik och överblick än en genreindelning, och det är viktigt för projektet att kunna överblicka de olika delundersökningarna. Ett problem kan vara att antalet möjliga kriterier och därmed texttyper teoretiskt sett är oändligt. Genom att byta ut, lägga till eller ta bort kriterier kan man konstruera en helt annan texttypologi. Det kan vidare vara en nackdel att texttypologins teoretiska karaktär medför att den inte nödvändigtvis har något att göra med de distinktioner som språkbrukarna själva gör när de kommunicerar.

Att en genreindelning inte ger så god överblick över ett givet historiskt skede har också att göra med att genre snarare är ett mikro- än ett makro-sociologiskt begrepp. T.ex. är tidningstexter eller akademiska texter knappast genrer. En dagstidning innehåller i sig en rad olika genrer. Och går vi till Swales (1990) nämns följande akademiska genrer: *research articles, abstracts, research presentations, grant proposals, theses and dissertations, reprint requests*.

Berkenkotter och Huckin (1993:492) ställer frågan: "Is there some point at which a piece of communication becomes so localized that it ceases to be generic?". De exemplifierar med genrebeteckningen "a letter from a Utah bank promoting a new savings program". Deras svar är att generiskhet inte är ett kategoriskt utan ett graduellt fenomen. Det finns olika grader av genretillhörighet, men vi kan alltid räkna med genretillhörighet i en eller annan form: "No communication springs out of nothing". Med andra ord existerar det ingen given lägre tröskel eller nivå där genrebegreppet upphör att gälla. Däremot blir det förstås svårt att skapa överblick över sakprosatexter i ett visst historiskt skede om texterna delas in på så "låg" nivå.

Vad kan då genrebegreppet användas till? Jag menar att genrebegreppet borde ha en given plats i många av projektets delundersökningar. Både att använda genrebeteckningar som en källa till insikt om det kommunikativa beteendet och att rekonstruera genrekonventioner är värdefullt, inte minst i genrer som har brukats av många. Genreanalyser lyfter ofta fram det sociala momentet i texter och visar hur texter tas i bruk i bestämda syften av bestämda grupper. De kan också klarlägga intressanta textförändringar,

som hur olika textmönster används för olika syften, hur genrer blandas, omformas, smälter samman och får nya namn.

Sådana analyser förutsätter som sagt att genrer någonstans i undersökningen behandlas som en beroende variabel. Vi har ju sett att Swales och Faircloughs analyser skiljer sig åt på så sätt att Swales utgår från en genre med relativt fasta konventioner medan Fairclough fokuserar hur olika och delvis motsägelsefulla genrekonventioner blandas och skapar heterogenitet i texter. Båda typerna av genreanalyser förutsätter ändå att genrekonventionerna någonstans har rekonstruerats, att ett genrespecifika språkliga (eller oftare) textuella mönster har frilagts. Min slutsats är att genrebegreppet är intressant för projektet just som en beroende variabel.

Den här uppsatsen har inte bara behandlat genrebegreppet. Den har också snuddat vid en rad delvis besläktade begrepp. Jag vill avslutningsvis peka på ett par begreppsdistinktioner. En viktig distinktion är den mellan genre och texttyp, mellan en sociokulturell och en vetenskaplig eller definitionsmässig textklassificering. Med *texttyp* bör förstås en språklig klassificering, som uppstått genom att en viss klassificeringsprincip renodlats. En genreindelning eller -analys vilar på en sociokulturell grund och bygger på att rekonstruera de klassificeringar och konventioner som språkbrukarna själva tillämpar. Det är också rimligt att tala om texttyper då en texttypologi etableras genom att vissa utomspråkliga kriterier renodlas. (Den sortens texttyper är som framgått aktuella i projektbeskrivningen.)

En annan viktig distinktion är den mellan genre och diskurs, mellan språket sett som en del av en social process eller aktivitet och (i en viss betydelse av det mångfacetterade diskursbegreppet) ett visst grundläggande perspektiv som betingar språkanvändningen. Diskurs används gärna som ett vidare begrepp än genre. Talar vi om en socialpolitisk diskurs, en myndighetsdiskurs eller en politisk diskurs fokuserar vi ett visst perspektiv som kan vara genomgående i en rad texter och genrer. Diskurs är alltså ett begrepp på en ”högre” nivå än genre, dvs. det kan användas på ett mer övergripande sätt. Kanske är diskurs ett begrepp som borde innefattas i projektets övergripande teoriram. Det vore också möjligt att (på samma sätt som *genre*) använda *diskurs* som en beroende variabel.

Det finns många andra begrepp som berörts i uppsatsen och som är besläktade med genre. Det skulle dock föra för långt att behandla dem här, inte minst som deras relation till genrebegreppet inte är självklar.

Förhoppningsvis har uppsatsen ändå bidragit till att i någon mån bena upp det ofta dunkla men i mitt tycke intressanta genrebegreppet.

Litteratur

- Berge, Kjell Lars 1993a: "Hva er det som kvalifiserer et budskap som 'tekst'? Text og kontekst kultursemiotisk vinklet". I: Fretheim, T., Evensen L.S., Sivertsen, E. (red.): *Tekst i kontekst*, s. 24–38. Oslo.
- Berge, K. L. 1993b: "The diachrony of textual norms". I: *Changing English*, 1, s. 217–228.
- Berkenkotter, Carol & Huckin, Thomas N.: "Rethinking genre from a sociocognitive perspective". I: *Written Communication*, 4, s. 475–509.
- Bhatia, Vijay K. 1993: *Analysing genre: language use in professional settings*. London & New York: Longman.
- Cassirer, Peter 1986: *Stilistik och stilanalys*. Stockholm.
- Couture, Barbara 1986: "Effective ideation in written text: a functional approach to clarity and exigence". I: Couture, B. (ed.): *Functional approaches to writing: research perspectives*, s. 69–92. London: Pinter.
- Fairclough, Norman 1989: *Language and power*. London: Longman.
- Fairclough, Norman 1992: *Discourse and social change*. Cambridge & Oxford: Polity Press.
- Fairclough, Norman 1993: "Critical discourse analysis and the marketization of public discourse: the universities". I: *Discourse & Society*, 4, s. 133–168.
- Fairclough, Norman 1995: *Critical discourse analysis*. London & New York: Longman.
- Fowler, Roger, Hodge, Robert, Kress, Gunther & Trew, Tony 1979: *Language and control*. London m.fl.: Routledge & Kegan Paul.
- Fowler, Roger 1991: *Language in the news. Discourse and ideology in the press*. London & New York: Routledge.
- Frederickson, Kirstin M. & Swales, John 1994: "Competition and discourse community: Introductions from Nysvenska Studier", I: Gunnarsson, B.-L., Linell, Per & Nordberg, Bengt (red.): *Text and talk in professional contexts*. ASLA:s skriftserie 6, s. 9–22.
- Gunnarsson, Britt-Louise 1987: "Facktexten och den sociala kontexten. En analysmodell". I: Gunnarsson, B.-L. (red.): *Facktext*, s. 72–103. Malmö.
- Gunnarsson, Britt-Louise 1989: *Facktexter under 1900-talet 2. Metoder för textanalys på makro- och mikronivå*. FUMS rapport 145. Institutionen för nordiska språk. Uppsala universitet.
- Gunnarsson, Britt-Louise 1994: "Pragmatic and macrothematic patterns in science and popular science: a diachronic study of articles from three fields". I: Ghadessy, M. (ed.): *Register analysis. Theory and practice*, s. 165–179. London & New York: Pinter.
- Habermas, Jürgen 1988: *Kommunikativt handlande. Texter om språk, rationalitet och samhälle*. Göteborg.
- Halliday, M.A.K. 1973: *Explorations in the functions of language*. London: Edward Arnold.
- Halliday, M.A.K. 1978: *Language as social semiotic: the social interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold.
- Halliday, M.A.K. & Hasan, Ruyaiya: 1989/1985: *Language, context and text: aspects of language in a social semiotic perspective*. Oxford m.fl.: Oxford University Press.

- Hauptmeier, Helmut 1987: "Sketches of theories of genre". I: *Poetics*, 16, s. 397–430.
- Hellspong, Lennart & Ledin, Per 1997: *Vägar genom texten*. Lund. (Under utgivning.)
- Hodge, Robert & Kress, Gunther 1988: *Social semiotics*. Cambridge & Oxford: Polity Press.
- Hodge, Robert & Kress, Gunther 1993/1979: *Language as ideology*. London & New York: Routledge.
- Johansen, Jørgen Dines & Larsen, Svend Erik 1994: *Tegn i bruk*. Odense: Amanda.
- Jørgensen, Nils 1984: "Svenskans historia är dess genrens": I: *Nordlund* 5. Institutionen för nordiska språk. Lunds universitet.
- Kress, Gunther 1987: "Genre in a social theory of language: A reply to John Dixon". I: Reid, I. (red.): *The place of genre in learning: current debates*, s. 35–45. Deakin University: Centre for Studies in Literary Education.
- Leckie-Tarry, Helen 1994: "The specification of a text: register, genre and language teaching". I: Ghadessy, M. (ed.): *Register analysis. Theory and practice*, s. 26–42. London & New York: Pinter.
- Ledin, Per 1994: "Vem kan man lita på? Språk och makt i EU-debatten". I: *Språk och stil*, 4, s. 19–63.
- Ledin, Per 1995: Arbetarnes är denna tidning. *Textförändringar i den tidiga socialdemokratiska pressen*. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series 20.
- Longacre, Robert 1983: *The grammar of discourse*. New York: Plenum Press.
- Martin, J.R. 1985: "Process and text: two aspects in human semiosis". I: Benson, J.D. & Greaves, W.S. (eds): *Systemic perspectives on discourse*, 1, s. 248–274. Norwood USA: Ablex.
- Melander, Björn 1991: *Innehållsmönster i svenska facktexter*. Skrifter utgivna av institutionen för nordiska språk 28. Uppsala universitet.
- Miller, Carolyn R. 1984: "Genre as social action". I: *Quarterly Journal of Speech*, 70, s. 151–167.
- Neale, Steve 1990: "Questions of genre". I: *Screen*, 31, s. 45–66.
- Palmer, Jerry 1990: "Genrer og medier – et kort overblik". I: *MedieKultur*, 14, s. 5–17.
- Ryan, Marie-Laure 1981: "On the why, what and how of generic taxonomy". I: *Poetics*, 10, s. 109–126.
- Schmidt, Siegfried J. 1987: "Towards a constructivist theory of media genre". I: *Poetics*, 16, s. 371–395.
- Smith, Edward L. 1985: "Text type and discourse framework". I: *Text*, 5-3, s 229–247.
- Strand, Hans 1984: *Nusvenskt tidningsspråk. Kvantitativa studier av reportage i morgon-, kvälls- och veckopress*. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series 17. Stockholm.
- Strand, Hans 1994: "Korsningar mellan medie- och språkforskning". I: Carlsson, U. m.fl. (red.): *Kommunikationens korsningar. Möten mellan olika traditioner och perspektiv i medieforskningen*, s. 85–96. Nordicom. Göteborg.
- Swales, John 1990: *Genre analysis. English in academic and research settings*. Cambridge m.fl.: Cambridge University Press.
- Svensson, Jan 1993: *Språk och offentlighet. Om språkbruksförändringar i den politiska offentligheten*. Lund.

- Svensson, Jan, Josephson, Olle & Selander, Staffan 1996: *Svensk sakprosa – en projektbeskrivning*. Rapport 1 från projektet Svensk sakprosa. Lund.
- Söderberg, Barbro 1994: "Saga och Bulla. Fornsvenska genrebeteckningar och medeltida skriftmiljöer". I: *Arkiv för nordisk filologi*, 109, s. 141–172.
- Teleman, Ulf 1985: "Historien och språkhistorien". I: *Svenskans Beskrivning 15*, s. 64–91. Utgiven av Allén, S. m.fl. Göteborg.
- Teleman, Ulf & Wieselgren, Anne Marie 1970: *ABC i stilistik*. Malmö.
- Todorov, Tzvetan 1990: *Genres in discourse*. Cambridge m.fl.: Cambridge University Press.
- Vagle, Wenche 1990: *Radiospråket – talt eller skrevet? Syntaktiske og pragmatiske tilnærminger i semiotisk perspektiv*. Oslo-studier i språkvitenskap 6. Oslo: Novus forlag.
- Vagle, Wenche, Sandvik, Margareth & Svennevig, Jan 1993: *Tekst og kontekst. En innføring i tekstlingvistikk og pragmatikk*. Oslo: LNU/Cappelen.
- Wellek, René & Warren, Austin 1967: *Litteraturteori*. Stockholm.
- Werlich, Egon 1976: *A text grammar of English*. Heidelberg: Quelle & Meyer.
- Westman, Margareta 1974: *Bruksprosa. En funktionell stilanalys med kvantitativ metod*. Lund.